

Cilt: 6, Sayı: 12, Temmuz 2018 / Volume: 6, Issue: 12, July 2018

ŞEMSETTİN SAMİ'NİN KALEMİNDEN KADINLAR

Women From The Pen of Şemseddin Sami

Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU*

ÖZ

Şemseddin Sami Kadınlar adlı eserinde kadın konusuna eğilir. Kadın sorunlarına ve kadının sosyal hayattaki yerine değinen yazar kadınların toplumda etkin bir şekilde rol almaları gerektiğini savunur. Kadınların genel özellikleri olan keskin zekâlılık, birleştiricilik ve kıskançlık gibi konulara değinen yazar kadınların toplumda çeşitli mesleklerde çalışmaları gerektiğini ifade eder. Öğretmenlik, hastabakıcılık, tezgâhtarlık, terzilik gibi işlerin kadınlara uygun meslekler olduğunu belirten yazar bu mesleklerde kadın istihdamının artırılmasının önemine değinir. Ancak kadınların tarlada çalışmak, çift sürmek, kazma ile toprağı kazmak, odun kesmek gibi erkeğin yapması gereken ve fiziki kuvvet gerektiren işleri yapmamaları gerekir. Kadınları eğitmek toplumu temelinden eğitmek anlamına gelir. Ailede çocukları eğiten ilk eğitmenin de anne rolündeki kadın olduğuna dikkat çeker. Çocuklara terbiye veren, onları eğiten annedir. Böylesine hayati bir rolü üstlenen kadının eğitilmesi elzemdir. Kadın cahil olursa toplum da temelden sarsılır ve cehalet yayılır. Ancak kadın kültürlü ve bilgiliyse toplum da güçlü bağlarla birbirine bağlanır. Böylece aileyi oluşturan en önemli bireyin kadın olduğunu söyleyen Şemseddin Sami toplumun huzur ve mutluluğunu da kadınların sağlayabileceğini vurgular. Kadınlar mutlu olursa toplumun geneli de mutlu olur. O halde kadınların saadetini temin etmek için toplum olarak gayret etmek gerekir. Bununla birlikte kadınlar erkekleri aile kurmaya çeken, toplumun saadetini ve huzurunu sağlayan bireylerdir. Yazar Osmanlı toplumunda kadınlara bakış açısını vermesi yönüyle de dikkate değer bir eser kaleme almıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadınlar, Şemseddin Sami, kadının toplumdaki yeri, kadın eğitimi

ABSTRACT

Şemseddin Sami tells the woman in her book, Women. Addressing women's problems and women's social life, writers argue that women should play an active role in society. The writer refers to the general characteristics of women, such as sharp intelligence, unity and jealousy, expressing that women should work in

* Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, hdogramacioglu@mynet.com

various professions in society. The author, indicating that jobs such as teaching, nursing, shop assistant, tailoring are jobs suitable for women, refers to the importance of increasing women's employment in these occupations. However, women should not work in the field, to double-drive, to dig the land, to cut the wood that requires physical strength and the men work to do. Educating women means educating society on a basis. It notes that the first trainer to train the children in the family is the woman in the mother role. She is the mother who trains children in the family. The training of a woman who plays such a vital role is unquestionable. If women are ignorant, society is basically shaken and ignorance is spread. However, if the woman is cultured and knowledgeable, society is connected by strong links. Thus, Şemseddin Sami, who says that the most important individual who constitutes the family is women, emphasizes that women can provide peace and happiness in society. If women are happy, the society is also generous. Then we should strive to ensure the happiness of women. Women attract men to family and provide the happiness and peace of society. The writer has written a remarkable work which gives the perspective of Ottoman society to women.

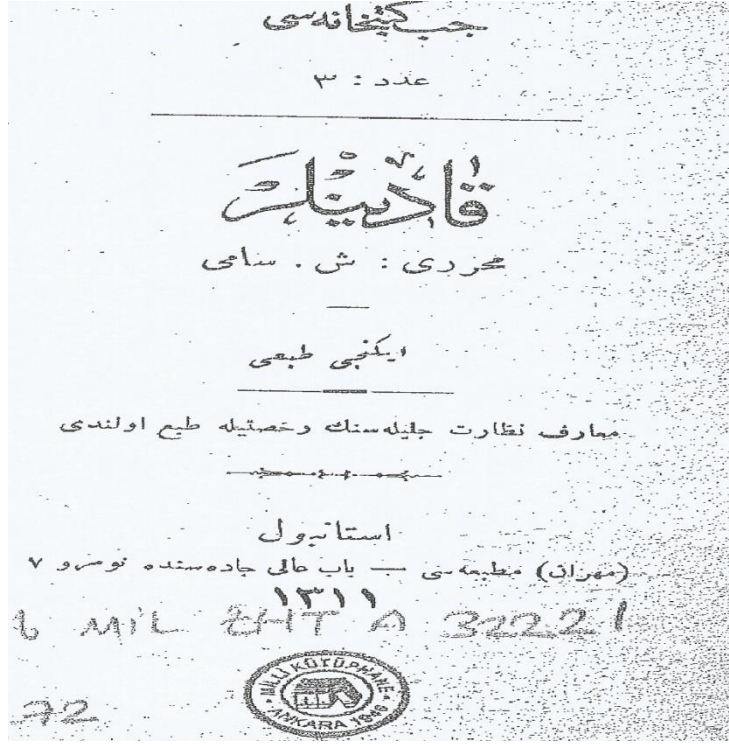
Keywords: Women, Şemseddin Sami, Status of women in society, education of women

Giriş

İncelediğimiz eserin yazarı olan Şemsettin Sami Tanzimat Dönemi Türk edebiyatında hem edebiyat türünde hem de dil alanındaki çalışmalarıyla bilinen bir aydındır. Şemseddin Sami, dil alanında yaptığı katkıların yanında çeşitli konularda kaleme aldığı yazılarıyla da bilinir. Yazar, bugüne kadar Latin harfli Türkçeye çevrilmemiş ve dolayısıyla da pek bilinmeyen “Kadınlar” adlı kitabını Hicri 1311 (1893)’de neşretmiştir. Eserin Osmanlı'nın son döneminde yazılması o dönem kadına bakış açısının eserde görünmesi adına önemlidir. Yazar eserine giriş yaparken kadınlara hiçbir zaman hak ettikleri değer verilmemiştir diyerek fikirlerini sıralamaya başlar:

“Kadınların mahiyet ve ehemmiyeti pek geç anlaşılmiş ve kendilerine hiçbir vakit iktiza ettiği surette muamele olunmamıştır, desek, mübalağa etmiş olmayız. Kadına hiçbir vakit bir nazar-ı hakiki ile yani iyi bir insan nazarıyla bakılmamıştır; kadın gah erkeklerin esiri, malı, mülkü ve gah onların oyuncağı, eğlencesi, ziyetini addoluna gelmiştir” (Sami, 1311: 4).

Şemsettin Sami kadınlara genellikle tarih boyunca hakiki manada kıymet verilmediğini ve daha çok erkeklerin bir oyuncağı, kölesi ya da eğlencesi gözüyle onlara bakıldığını ifade etmektedir.

(Şemseddin Sami, Kadınlar, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311)

1. Kadınların Genel Özellikleri

Şemseddin Sami, kadınların genel olarak bazı özellikler taşıdığını ve bu özelliklerin kadınlara has hususiyetler olduğunu ifade eder. Bunlar Şemsettin Sami'nin eseri dikkate alınarak kıskançlık, keskin zekâlılık ve birleştiricilik olarak sıralanabilir. Kadınların bu özellikleri onları erkeklerden ayıran bariz sıfatlar olarak sıralanmaktadır.

1.a. Kıskançlık

Eserde kadınların sevdikleri erkekleri kıskanmaları ve bu konuda aşırıya gitmeleri, ağlamaları ve kıskandıklarında merhametsiz davranmaları ele alınır:

“Kadınlar ziyade sevdiklerinden ziyade kıskanırlar ve ziyade kıskandıkları için, çok defa pek merhametsiz görünürler. Kadınlar cezai bir sebepten müteessir olup, ağladıkları gibi, en adi bir sözden dolayı da, kendilerini gaip edip şaşırılacak derecede, hiddet ederler. Bir kadın hüsn-i ahlâkın bir numune-i müşahhası olup, bir cemiyetin ahlak-ı hamidesini tezyin etmeğe mukadder olduğu gibi, bir kadının fesat ahlak ve safahatı da bir cemaatin ahlakını ifsada mukadderdir”(Sami, 1311: 6-7)

Kadınların kıskançlıkta aşırıya gitmelerini ve sonrasında şiddetli gözyaşları dökerek ağlamalarını bir sorun olarak gören yazar kadınların toplumun ahlakını süsleyemeye mukadder oldukları gibi bozmaya da güçleri yetebileceğini savunur. Bu konuda erkeğe düşen görev ise kadının kıskançlık damarına basmamak ve onu sinirlendirmemek olmalıdır. Eğer erkek bunu başarabilirse hem kendi huzurunu hem de toplumun huzurunu temin edebilir. Ancak kadınların kıskançlık duymaları onların ilişkilerine değer verdiğinin bir göstergesidir. Zira *“kıskançlık, değer verilen bir ilişki tehlikeye girdiğinde yaşanan bir duygudur”* (Demirtaş 2004:5). Kıskançlığın olması değil olmaması bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır: *“Bir birey, önem verdiği bir ilişki tehlikeye girdiğinde kıskançlık yaşamıyorsa ortada bir sorun var demektir. Bu, çok sevdiğiniz biri öldüğünde hiç üzüntü duymamaya benzer”* (Demirtaş 2004:8). Bu yönüyle değerlendirdiğimizde kadınlarda bariz görülen kıskançlığın zaten olması gereken bir durum olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sadece Türk kadınlarına özgü değil evrensel bir hadisedir: *“Both men and women report greater jealousy in response to sexual infidelity compared to emotional infidelity, as long as the difference is greater for men”* (Harris, 2005: 76). Hem erkekler hem de kadınlar duygusal aldatılma hissiyle karşılaştıklarında erkekler kadınlara göre daha büyük tepkiler verirler, diyen Christine R. Harris'in Amerikan toplumunda yaptığı araştırmada erkeklerin kadınlara göre daha şiddetli tepki verdiklerini ortaya koymaktadır. Ancak Şemseddin Sami'nin burada yaptığı tespit kadınların kıskançlık neticesinde aşırı gözyaşı dökmeleri erkeklerin ise fiziki güç yönüyle tepki farklılığının olmasıdır.

1.b. Keskin Zekâlılık

Zekâ bireyden bireye değişen genetik ve fizyolojik olarak yaratılıştan gelen bir olgudur. Şemseddin Sami kadınların erkeklere nazaran daha keskin zekâlı olduklarını savunur. Kadınlarla erkeklerin zekâ yönüyle birbirinden üstün olmadıklarını ancak öğrenme konusunda erkeklerden daha hızlı olduklarını iddia eder:

“Yukarıda dediğimiz gibi yine tekrar ederiz ki kadının akl ü zekâveti erkeğinkinden ziyade değilse de ondan ziyade keskin ve seriü'l intikal olduğunda şüphe yoktur. Lakin öğrendiğini elbette erkekte daha ziyade sürat ve suhuletle öğrenir. Ince işlerle nazikâne malumat ise kadınlara ve vergidir; cahile bir kadın âlim bir erkeği malumat-ı nazikanesiyle hayran edebilir ve mahir bir erkeğin yapamayacağı ince bir işi bir kadın kemâl-i suhuletle yapabilir”(Sami, 1311: 8-9)

Kadınların keskin zekâsı erkekleri yaptıkları işlere hayran bırakmaktadır. Bu nedenle yazar kadınları zeki olarak nitelendirmektedir. Burada yazarın asıl vurgulamak istediği kadınların kendilerine hayran bırakma konusundaki kabiliyetleridir ki bu da yazara göre zekâ gerektiren bir durumdur.

1.c. Birleştiricilik

Kadınlar toplumları ve fertleri birleştiren insanlardır. Kadınların bu vasfı erkeklere nazaran daha baskındır. Kadın isterse toplumu ve bireyleri tek çatı altında toplayıp aile yapısını daha da güçlendirebilir: “Kadın, insanın her sinede, her vakit ve halde muhtaç olduğu bir melce ve cemiyet-i beşeriye efradını birbirlerine rabt eder bir rabitadır”(Sami, 1311: 11). Kadının bu rolü toplumların muhtaç oldukları birlikteliği sağlamada önemli bir işlev görmektedir. Özellikle erkekleri aile kurmaya çeken kadınların bu vasfından başka bir şey değildir:

“Erkekleri ne muhabbet, ne karabet, ne ihtiyaç, hiçbir şey bir yere cem edip, bir aile teşkil edemez, erkekleri bir aileye cem eden, aileler teşkil eyleyen kadınlardır. Her bir ailenin rüknü makamında bir kadını bulunmak şarttır; o kadın ailenin merkezidir; ailenin sair azası ise onun etrafında – seyyarenin güneşin etrafında buldukları hale müşabih –bir halde bulunurlar. Seyyarat nasıl güneşe tabi ise ve nasıl güneşin ziyasıyla tenvir olunursa, bir aile iddiasında o ailenin rüknü olan bir kadına öyle tâbi ve onun şefkat ve muhabbeti tesiriyle kaim bulunurlar” (Sami, 1311: 20).

Aileyi kadın bir araya getirir. Eskilerin “Yuvayı dışı kuş yapar” sözü yine kadınların birleştiricilik ve yuva kurma yönlerini özetleyen bir özlü deyiş olarak karşımıza çıkar. Kadınlar güneşin dünyayı aydınlatması gibi aileyi aydınlatan, şefkat ve merhametleriyle yuvaya muhabbet katan varlıklardır. Yazar, kadınların bu yönlerinin toplumu bir arada tutmada ne derece etkili bir işlev gördüğünü izah eder.

2. Kadınların Eğitimi:

Kadınların eğitilmesi toplumun çekirdeğini oluşturan ailelerin eğitilmesi anlamına gelir. Tek tek ailelerin eğitilmesi ise toplumsal eğitimin topyekûn gerçekleştirilmesi anlamını taşır. Kadınlar aile içerisinde çocukların ilk öğretmenleri, ilk rehberleridir. Analık vazifesi üstlenen kadın eğitilmez ve cahil bırakılırsa ailedeki çocuklar da cahil kalır. Dolayısıyla toplumun temelleri cahillik üzerine kurulmuş olur. Yazara göre aile demek kadın demektir:

“Binaenaleyh yine tekrar ederiz ki: aile demek kadın demektir. Cemiyet-i beşeriye ailelerden ibarettir; cemiyet-i beşeriyenin saadeti aile saadetine ve ailelerin saadeti kadınların terbiyesine mütevakkıf olduğundan, kadınların terbiyesi cemiyet-i beşeriyenin saadetini muciptir ve cemiyet beşeriyenin saadeti kadınların terbiyesine mütevakkıftır kaziyeleri ispat olunmuş olur”(Sami, 1311: 20-21).

Aile, mutluluk temelleri üzerine kurulursa toplum da mutlu olur. İnsanlığın saadeti kadınların saadeti üzerine kurulmuştur. Bir toplumda kadın en temel haklardan biri olan eğitim hakkını kullanamazsa zoraki cahilliğe itilmiş olur. Mutsuz kadınlar mutsuz aileleri mutsuz aileler de sorunlu bir toplumu oluşturur. Öyleyse kadınları eğiterek onlara saadet yollarını açacak imkânlar tanımaktan işe başlamak gerekir. Bunlara ek olarak bir kadını eğitmek o kadının münasebette bulunduğu aile efradını, yani çocukları ve aile içindeki diğer bireyleri de dolaylı olarak eğitmek demektir. Ailedeki çocuktan, eve temizliğe gelen hizmetçiye kadar topyekûn bir

eğitim dolaylı olarak kadının eğitilmesiyle ortaya çıkar. Oysa bir erkeğin aldığı eğitim yalnızca kendisine fayda sağlar:

“Bir erkeğin aldığı terbiye ve öğrendiği ilim ve hüner yalnız kendi nefsinde kalır, hâlbuki kadın ilm ü terbiyesinden evladını ve belki hizmetçilerine varıncaya kadar bütün ev halkını bütün aileyi müstefit ve hissedar eder. Kadın mümbit bir arza benzer; ilm, terbiye hüsn-i ahlâk, her neye mâlik olursa, hepsini dünyaya getirip büyütecek çocuklara da verir. Cemiyet-i beşeriyeye verilmesi murat olunan terbiye kadınlara verilmeli. Cemiyet-i beşeriyeye öğretilmesi arzu olunan ilm ü fünûn kadınlara talim olunmalı. Tamimi kast olunan eşkâr kadınların zihnine ilkâ olunmalı” (Sami, 1311: 34-35).

Bu nedenle topluma aktarılması gereken ahlak kuralları, ilim ve fen kadınlara verilmek suretiyle toplum sathına yayılabilir. Böylece kadını eğitmek aslında toplumu eğitmek anlamına gelir. Topluma aktarılmak istenen fikirler önce kadınlara aktarılmalıdır. Böylece kadınlardan da topluma sirayet eder. Kadın aileye yön veren, aileyi eğiten, aile fertlerini şekillendiren ilk eğitmendir, en önemli eğitmendir:

“Ana-baba ve çocuklardan teşekkül eden çekirdek ailede kadın ana olarak en önemli eğiticidir. Eğer anne kendisi iyi eğitilmiş ise çocuklarına daha iyi bir eğitim verebilecektir. Hiç unutulmamalıdır ki, çocuk eğitiminde en etkin çevre ailedir. Ailenin en etkin eğiticisi kadındır” (Kayadibi, 1999: 22).

Ailenin en etkin eğiticisi olan kadın özellikle çocuk eğitimi konusunda eğitilmeli, topluma ileride yön verecek sağlıklı bireyler yetiştirmelidir. Bunun tek yolu da önce kadınların eğitilmesinden geçmektedir. Kadın eğitimi işte bu yönüyle önem taşımaktadır. Etkin bir eğitim için önce kadın eğitimi ciddiyetle gerçekleştirilmeli ve bunun yolları açılmalıdır.

3. Kadınların Saadeti Toplumun Saadetidir

Kadınların mutlu olduğu bir toplumda diğer fertler de mutludur. Kadınların geri planda bırakıldığı, eğitilmediği toplumlarda ise toplumu oluşturan diğer fertler de mutsuzdur. Dolayısıyla toplumun saadeti kadınların saadetiyle doğru orantılıdır:

“Cemiyet-i beşeriyenin saadeti kadınların terbiyesine mütevakıftır; o halde terakkinin birinci dersi kadınların terbiyesi olmak iktiza eder. Terakki ve medeniyetin gayesi insanların rahat ve suhuletle ve mesut, bahtiyar olarak yaşayabilmesinden ibarettir; hâlbuki bir adam ne kadar âlim, ne kadar zengin, ne kadar muteber farz olursa, cahile ve terbiyesiz bir zevcesi olduğu halde, mesut olabilir mi? Aradığı saadeti, ailesi içinde bulamazsa, ailesi haricinde bulabilmesi mümkün müdür?” (Sami, 1311: 21).

Bir ailede kadın cahilse erkek ne kadar bilgili ve eğitilmiş olursa olsun yine mutsuzdur. Ancak eğitilmiş ve kültürlü bir bayanın olduğu ailede diğer fertler de onun mutluluğundan hissedar olurlar. Kadın saadetiyle diğer aile fertlerini de mutlu eder. Şemseddin Sami'nin kadınlar üzerine söylediği bu sözler kadınların ailenin merkezinde bulunmalarından ve ilk eğitimi ailede kadınların vermesinden dolayıdır:

“Kadınların terbiyesine şimdiye kadar gösterdiğimiz ihtiyaç erkeklerin ancak terbiyeli kadınların muaşeretleriyle mesut ve bahtiyar yaşayabileceğinden ibarettir. Kadınların terbiyesinin ehemmiyetini meydana koyacak iki sebep daha vardır: biri kadınların kürre-i arz ahalisinin nısfı buldukları münasebetle, bunların terbiyesiyle enva-i beşerin yarısının terbiye olunacağı ve diğer kadınların adeta insan fabrikası hükmünde olmasıyla ve insanlar onlar tarafından dünyaya getirilip onlar tarafından terbiye oldukları münasebetiyle kadınların terbiyesi evlatlarına geçeceğinden, kadınların terbiye olunmasıyla, istikbal için bütün enva-i beşerin terbiye edilmiş olacağı maddesidir” (Sami, 1311: 22).

Toplumun mutlu olmasını sağlamak için kadınları mutlu etmek gerekir. Toplumun çekirdeğini oluşturan ailenin kurucusu olan kadınlar mutlu olursa topyekûn bir cemiyet de mutlu olur, fikrini savunun yazar kadınları mutluluğun merkezine yerleştirir. Mutlu kadınlar mutlu aileleri, mutlu aileler de mutlu toplumları oluştururlar. Böylece toplumda bir mutluluk zinciri halka halka genişler. Bunu temin etmenin yolu da kadınları eğitmekten geçmektedir. Eğitilmiş kadınlar toplumu da eğitirler. Böylece toplumda huzur ve güven ortamı oluşur. Kültürlü ve eğitilmiş bireylerle toplum daha mutlu olur. Şemseddin Sami kadınlar üzerinden bu çıkarımları yapar.

4. Kadınların Çalışması ve Çalışma Alanları

Toplumun kadına biçtiği görevlerin başında çocuk büyütme ve yemek pişirmek gibi ev işlerine ait vazifeler gelmektedir. Ancak kadınlar da tıpkı erkekler gibi değişik meslek gruplarında çalışıp başarılı birer bireyler olabilirler. Kadınların erkeklerde olduğu gibi eğitim almaları, bir meslek sahibi olmaları ya da toplumda hak sahibi bireyler olmaları yani kadın hakları mevzuu Tanzimatçılardan başlayarak Servet-i Fünunculara kadar bir mesele veya sorun olarak dile getirilmiştir:

“Tanzimat romancılarının savundukları kadın hakları ve kadının eş seçme hürriyeti, Servet-i Fünun romanlarında, feminizm bakış noktasından ve bilimsel verilere dayandırılarak ele alınır. Nemide, Bir Ölümlü Defteri, Ferdi ve Şürekâsı, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar, Eylül, Ferda-yı Garâm romanlarında, kadının sosyal hayattaki yeri belirlenmeye çalışılır. Bunlardan başka, dönemin sosyal ve siyasal koşulları gereği kuşak bunalımı, aile, evlilik, çağdaşlaşma gibi izlekler; çok yönlü bireysel çatışmalar, başarılı ruh çözümlenmeleri ile zenginleştirilerek işlenir” (Gündüz, 2009: 776).

Şemseddin Sami aynı zamanda bir Tanzimat romancısı olarak benzer düşünceleri dile getirir. Onun savunduğu bu düşünceler kadınların sadece çocuk büyütme veya ev içi işlerle ilgilenmek olarak bilinen görevlerine o dönem Osmanlı toplumunda farklı bir bakış açısı getirmeyi sağlamak amacıyla gütmektedir. Kadınların elbette yazarın dile getirdiği çocuk büyütme gibi vazifeleri vardır ve bu işi erkeklerden daha iyi yapabilecekleri tartışılmaz bir konudur; ancak tüm kadınlar bu işlerle uğraşmamakta, bazılarının çocuğu bulunmamakta bazıları ise yapacak bir işi olmadığından boş boş oturmaktadırlar:

Kadınlar çocuk büyütme ve ev idaresine bakmak gibi başlıca vazifelerinden başka diğer bir işle de iştigal etmeye vakit bulabileceklerini ve bütün kadınların ufak çocukları bulunmadığı gibi, hepsinin de ev idaresiyle meşgul olmadıklarını yukarıda gösterdiğimizden, tekrara hicap yoktur” (Sami, 1311: 25).

Yazarın dile getirdiği kadınları çalışmaları ve bir meslek sahibi olmaları gerekliliği Osmanlı dönemi için bir yenilik olarak değerlendirilebilir. Bu düşünceler elbette bugün için bir yenilik olarak değerlendirilemez Ancak döneme göre değerlendirildiğinde o dönem toplumu için bir yenilik olarak değerlendirilebilir. Yazarın bu düşünceleri toplumun kadına bakışını veren değerlendirmeler olarak görülebilir ve yazarın ileri sürdüğü düşünceler o dönem toplumu için birer yenilik olarak nitelendirilebilir.

Yazar, kadınların genç kızken birer zanaat öğrenmeleri gerektiğini belirtir. Kızların evlenmeden önce birer mesleklerinin olması gerektiğini belirten yazar bu düşüncesine çocuk terbiyesini de ekleyerek kızların öğrenecekleri zanaat her ne olursa olsun yanında mutlaka çocuk terbiyesi ile ilgili bir eğitim de almaları gerektiğini savunur:

Kadınlar mahsullerini kızlıklarında ikmal etmiş bulunacaklardan, evlendikten sonra, evin idaresi ve çocukların terbiyesiyle beraber icra edebilecekleri birer zanaat da tahsil etmeleri iktiza eder” (Sami, 1311: 27).

Kızların evlenmeden önce çocuk eğitimi ile ilgili eğitim almaları gerekliliği düşüncesi günümüzde de geçerliliğini koruyan ve olması gereken bir uygulama olarak ileri sürülebilir. Evlendikten sonra ev işleri ve çocukla karşılaşan kadınlar bu işlerin arasında çocuk terbiyesi ile ilgili bir eğitim almaya fırsat bulamayacaklardır. Yazar bu düşüncesini kadınlara fen ve geçerli bir sanat öğretmek şeklinde detaylandırır:

“Bu kadar fenalıkların mazeretlerin önünü almak için kadınlara bir iş, birer meşguliyet bulmak, kendilerine yalnız güzel söz söyleyebilecek, bir mektup yazacak ve bir defter tutacak kadar ilim ve terbiye vermeye kanaat etmeyip birer fen, birer sanat da öğretmek iktiza eder” (Sami, 1311: 32).

Kadınların alacakları eğitimle en azından güzel bir söz söyleyip, bir mektup yazabilecek kadar da olsa bir eğitimden geçmeleri gerekir. Bu düşünce aslında kadınların bir meslek sahibi olmalarının önünü açan bir görüştür. Söz söyleyebilen, mektup yazıp defter tutabilen bayan bir meslek olarak sekreterliği yapabilecek böylece bir iş sahibi de olabilecektir. Böylece kadın, toplumda bir statü ve söz sahibi olabilecektir. Kadının sosyal statüsü ile ilgili Şemseddin Sami'nin dile getirdiği meseleler Tanzimat'tan Millî Edebiyata kadar oradan da ta günümüze kadar süregelmiştir. Millî Edebiyat dönemi yazarlarından Aka Gündüz de benzer düşüncelere yer verir:

“Aka Gündüz'ün romanlarında kadınlara yeterli toplumsal statünün verilmemesi bir sosyal problem olarak sunulur. Kadınlar toplumda dışlanan, hor

görülen ve şiddete maruz kalan kişiler olarak tasvir edilir” (Doğramacıoğlu, 2010: 1136).

Kadının hak ettiği sosyal statü ve meslek alanları ile ilgili Şemseddin Sami dönemine göre oldukça ileri görüşlülükle düşüncelerini sıralar ve kadınlara o dönem Türk toplumunda pek de rastlanılmayan kadınların çalışması hadisesine yeni bakış açıları geliştirir. Kadınlar özellikle kırsal kesimlerde horlanan, çile çeken kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu coğrafyanın insan kaderine etkisine bağlamak da mümkündür:

“Kadınların yaşam biçimine atfedilen sıfatlar aslında coğrafyanın insan kaderine etkisinin göstergesidir. Varlığını ailesine adayan ve kendisini unutan doğu kadınının “hüzün, çile ve acı” kavramlarıyla özdeşleştirilmesi bu nedenledir” (Kanter 2012: 1350).

Kadınların bu hüzün, çile ve acı veren durum ve olaylardan uzaklaşarak bir meslek sahibi olmaları ve mesleklerinde mutlu olmaları Şemseddin Sami tarafından öğütlenmektedir. Yazarın kadınların yapabilecekleri meslekleri isim isim sıralaması da onun kadınlara yol göstericiliğinin bir tezahürü olarak anlaşılabilir.

4.a. Terzilik

Terzilik kadim bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarik boyunca terzilik hep var olagelmiş ve çeşitli toplumlarda farklı formlarıyla hep geçerliliğini sürdürmüştür. Ancak Osmanlı devrinde terzilik geri planda kalmış, bu işle uğraşanlar ise daha çok gayrimüslimler olmuştur:

“Meşrutiyet'in ilk yıllarına kadar, 'Müslüman Türk' terzi bulmanın güçlüğü nedeniyle İstanbul'dan Paris'e, Londra'ya, Berlin'e vb. gidip terzilikbilgisi öğrenen 'gayrimüslim' Osmanlı terzi ustalarının modern giyimin ilk üreticileri olarak uzun yıllar piyasada etkili oldukları görülmektedir” (Sağduyu, 2017: 39).

Şemseddin Sami aslında bu mesleğin erkeklere göre değil kadınlara göre bir iş olduğunu ve kadınların terzilik mesleğini erkeklerden daha iyi yapabileceklerini vurgulamaktadır:

“Pek çok zanaatlar vardır ki kadınlar erkeklerden iyi görebilirler. Mesela iğne ve makasla kesip biçmek işlerine kadının eli erkeğin elinden ziyade müstait bulunduğundan, kadınlar yalnız nakış işlemek, dantele ve oyalar yapmak, çamaşır ve kadın elbisesi biçip dikmek değil, erkek elbisesini biçip dikmeğe vesair iğne ve makasla görülebilecek işleri görmeğe muktedirler. Terzilik zanaatını erkeklerin elinden çekip alabilirler” (Sami, 1311: 27-28).

Osmanlı'da terzilik, erkek mesleği olarak görülmekteydi. Kadınların bu mesleğe yönelmeleri ise çok sonraları özel müteşebbisler ile başlar:

“Behire Hakkı Hanım'ın yazdığı, Biçki Nazariyât ve Kavâidi (1913, 1914)adlı üç ciltlik kitap, giyim kuşam bilgisinin gelişimine, terzilik mesleğine, çok önemli katkılarda bulunan bir yayındır. Çünkü bu kitap, Behire Hakkı Hanım'ın ifadesiyle, biçki kuramı ve kuralları üstüne, ülkemizde yazılan ilk kitaptır. Behire

Hakkı Hanım, üç ciltlik, Biçki Nazariyât ve Kavâidiadlı kitabını yazmakla yetinmeyecek, terzilik mesleğinin öğretimini amaçlayan, uzun yıllar bir meslek okulu konumuyla çalışan Türk Kadınları Biçki Yurdu'nu da 10 Temmuz 1329 / 1913'de kuracaktır. Behire Hakkı Hanım'ın, 10 Temmuz 1913'de, İstanbul'da, Taş Mektep'te kurduğu Türk Kadınları Biçki Yurdu'nun dışında, "İstanbul'da merkezden gayri Üsküdar'da, Fatih'te, Beşiktaş'ta, Bayezit'te dört tane Biçki Yurdu vardır. İzmir'de dört, Ankara'da bir, Konya'da üç, Gazi Ayıntap'ta, Kilis'te, birer Biçki Yurdu açıldığı bilinmektedir" (Sağduyu 2017: 45).

Osmanlı'da 1913'e gelinceye kadar olmayan terzilik eğitimi veren kurumlar ilk defa *Behire Hakkı Hanım* tarafından kurulur. Terzilik okulunun İstanbul, Ankara ve İzmir dışında sadece Gaziantep ve Kilis'te kurulması ise ilginç bir durumdur. Şemseddin Sami Osmanlı'da kadınlara yaptırılmayan terziliğin kadınlara has bir meslek olduğunu anlatır. Bu konu üzerinde ısrarla durması ise o dönemde kadınların terzilik mesleğinden uzak durmaları ve bu işi daha çok erkeklerin yapmalarıydı.

4.b. Hastabakıcılık

Hastabakıcılık modern anlamda bir meslek olarak 19. Asırda ortaya çıkmıştır. Daha önceleri hasta yakınları hastayla ilgilenmekte ve bu bir iş olarak değil bir sorumluluk gereği yapılmaktaydı:

"Merhamet ve kalp hassasiyetinin daima görüldüğü kadınların, yüce tababet binasının ilk taşlarını koyduğundan asla şüphe edilemezdi. Yine hiç şüphe yok ki ilk hastabakıcı fedakâr bir eş veya şefkatli bir anne idi" (Sarı vd., 1992: 77).

Hastaya bakma, onunla ilgilenme meselesine değinen Şemseddin Sami bu işi kadınların erkeklerden daha iyi yapabileceklerini ve bu nedenle hastabakıcılığın aslında kadınlara has bir meslek olduğunu belirtmektedir. Kadınlar tıbbî bilgilerden yoksun olsalar bile hastaya erkeklerden daha iyi bakacaklardır:

طبابتك اجراسندهده قادينلر ارککلره چوق
تفوق ايده بيليرلر . هانكي ارککلر، که بر خسته يه
برقادين باقديني قدر ايني باقه بيلسين؟ قادينلر طبطن
بسبتون بخبر، وبلکه طبک امر ايتديکي شيلرک عکسني
التزامله مألوف اولدقلى حالده، ينه چوق دفعه خسته-
لنان اقربالرينه باقوب، بو ايشده کي مهارتلي يه
وايتديکلى دقتله خسته لرى ايني ايدرلر. ارکک طبيک
طور وقورانه سندن چوق دفعه خسته متأثر اولوب،
خسته لنى ترايد ايدر؛ حالبوکه طب قادينلرک طور
ملايمانه وقول تسليت بخشالريه مرافق بولنسه، خسته-
نک فکريده تليين ايده رک، شفا بولسنه پک چوق
يارايه جنى شهه دن وارسته در.

(Şemseddin Sami, Kadınlar, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311, s.28)

“Tababetin icrasında da kadınlar erkeklere çok tefevvuk edebilirler. Hangi erkektir ki bir hastaya bir kadının baktığı kadar iyi bakabilsin? Kadınlar tıptan büsbütün bihaber ve belki tıbbın emrettiği şeylerin aksini iltizamla melûf oldukları halde yine çok defa hastalanan akrabalarına bakıp bu işteki ve ettikleri dikkatle hastaları iyi ederler. Erkek, tabibin tavr-ı vakurânesinden çok defa hasta müteessiro olup, hastalığı tezayüt eder. Hâlbuki tıp kadınların tavr-ı mülayimane ve kavlı-i tesliyet-bahşalarıyla mürâfık bulunsa hastanın fikrini de telbîn ederek şifa bulmasına pek çok yaranacağı şüpheden varestedir” (Sami, 1311: 28).

Kadınlar hastaya erkeklerden daha müşfikane bakacaklar ve böylece hastalar kendilerine uzanan şefkat eliyle moral bulup daha çabuk iyileşecekleridir. Şemseddin Sami'nin bu düşüncesini modern Türk tıbbının kurucusu sayılan ve ilk Türk Tıp Profesörü olarak tanınan Prof. Dr. Besim Ömer Akalın'dan alınan şu cümleler teyit etmektedir:

“...erkek hastabakıcılarda çok defa sertlik ve kabalık belirtileri hissedilmektedir. İçkiye düşkünlük görülmektedir. Bu konuda birçok örnekler vardır. Hastalık gereği sinirli olan hastalara karşı bazılarının muameleleri pek talimat verir gibidir. Erkek hastabakıcı vahşet belirtileri göstermese bile hastalara gereği gibi bakmanın sayısız ayrıntılarına önem vermez. Yahut bu gibi şeyleri güçlükle anlar. Hiç şüphe yoktur ki bir hastabakıcıda aranılan kabiliyet ve maharet sabır ve incelik, yumuşak huyluluk erkekten çok kadında vardır” (Sarı vd., 1992: 78).

Kadınların yaratılış gereği hastabakıcılığa uygun oldukları tarihten günümüze farklı çevreler tarafından dile getirilmiş bir husustur. Şemseddin Sami bu işi kadınların yapmaları gerektiğinde Prof. Dr. Besim Ömer Akalın'la hemfikirdir. Bu mesleğe kadınların yönlendirilmesi gerekliliğini tavsiye etmektedir.

4.c. Tezgâhtarlık

Günümüzde modern alışveriş merkezlerinin vazgeçilmez elemanları olan bayanların bu meslekte istihdam edilmeleri tarih olarak çok eskiye uzanmaz. Şemseddin Sami'nin dile getirdiği bu meslek Osmanlı'da genellikle erkeklerin ya da gayrimüslim kadınların yaptıkları bir işti. Küçük esnafın büyüyüp market haline gelmesi ve ya da süpermarketlerin yaygınlık kazanmasıyla bu mesleği daha çok genç kızlar yapmaya başlamışlardır. Şemseddin Sami bu mesleği kadınların erkeklerden daha iyi yapacaklarını ifade eder:

“Ticaretin bir dükkân veya mağazada oturup, müşterilerin aradıkları eşyayı vererek temennilerini almak ve ahz u itasının bir defterini tutmaktan ibaret olan kısmını da kadınlar elbette erkeklerden iyi icra edebilirler” (Sami, 1311: 31).

Günümüzde kadınların çalışma alanlarından biri olan tezgâhtarlık Osmanlı devrinde yaygın olmayan ve erkeklerin yaptığı bir meslekti. Ancak gayrimüslimlerle aynı şartlarda ve yakın mekânlarda çalışan Osmanlı esnafı daha çok kendileri çalışmakta ve kadın tezgâhtar çalıştırmamaktaydılar. Ancak gayrimüslimler içerisinde kadın tezgâhtarlara rastlanabiliyordu. Osmanlı esnafı gayrimüslim esnafla huzur içerisinde yan yana çalışmıştı:

Gayrimüslimler ve Müslümanlar ticarî hayatın içerisinde birlikte ve beraberce yer alabilmekteydi. Hatta b azı araştırmacılara göre nüfusun çoğunluğunu oluşturan Müslüman halkın hemen yanı başında gayrimüslim halkın da esnaflık yapabilmesi ticaretle uğraşabilmesi Müslüman bir toplum içerisinde nüfus olarak azınlıkta kalan gayrimüslim halka karşı bir pozitif ayrımcılık olarak da kabul edilmiştir” (Akis 2015: 256).

Gayrimüslim esnafla yan yana hoşgörü atmosferinde çalışan Osmanlı esnafı onlara bakarak zamanla kadın eleman da çalıştırmaya başlamışlar ve böylece kadın tezgâhtarlar Osmanlı devrinde az da olsa görülmeye başlanmıştır. Bu durumun yaygınlaşması taraftarı olan Şemseddin Sami, tezgâhtarlık konusu üzerinde durarak bu meseleye dikkat çekmiştir.

Küçük iş yerlerinde dükkân sahibi esnaf aynı zamanda ürünü pazarlayan ve müşterilerle ilgilenen kişiydi. Ticaretin hızla büyümesi ile ortaya çıkan büyük alışveriş merkezleri geçmişte tahmin edilemeyecek oranda büyümüştür. Şemseddin Sami bundan 120 küsur yıl önce belki de günümüzü tahmin ederek bu mesleğe kadınların yönelmeleri gerekliliğini dile getirmiştir.

4.d. Eczacılık

Eczacılık günümüzde kadınlar için ideal olduğu düşünülen ve icrası daha çok çıraklarla yapılan ve halk arasında rahat bir meslek olarak tanımlanan bir iştir. Ancak eczacılık eskiden günümüzdeki gibi değildi. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan çizgide eczacılar ilaç hazırlama, tedavi etme, yeni ilaç terkipleri oluşturma gibi işler yapmaktaydılar. Bu işleri yapabilmek için kimyevî ilaçları tababet bilgileriyle kendi laboratuvarlarında hazırlamaktaydılar. Bununla birlikte mutlaka bir doktorla beraber mesleklerini icra ederlerdi.

“Kadınlar tababetin her kısmını ve hususiyle cerrahlığı ifa edemeyeceklerinden, bu sanatu erkeklerin elinden büsbütün alamazlarsa da, erken tabipler sırasında onlar da iyi hizmet görebilirler. Eczacılık sanatu da kadınların erkekler kadar ve belki onlardan iyi görebilecekleri bir sanattır” (Sami, 1311: 31).

Eczacılığı bir sanat olarak nitelendiren Şemseddin Sami bu mesleği kadınların yapmasının daha isabetli olacağını ve bu meslekte kadınlara istihdam edilmelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Kadınların çeşitli meslek gruplarında çok fazla yer almadıkları dönemde eserini kaleme alan yazar kadınların da meslek hayatına atılmaları gerektiğini ve bu durumun teşvik edilmesini tavsiye eder.

4.e. Öğretmenlik

Öğretmenlik adı değişse de asırlardan beri var olan ve birçok inanışta kutsal kabul edilen bir meslektir. Öğretmen eğitim öğretim faaliyetlerini yürüten bir eğitmandir. Nesilleri terbiye eden, toplumun eğitilmesinde en önemli görevleri üstlenen öğretmandir. Özellikle ilköğretim çağındaki çocukların eğitilmesinden sorumlu olan öğretmenlerin yaptığı iş daha önemlidir. Kalıcı eğitimin ortaya çıktığı, çocukların bir hamur gibi yoğrulduğu ilköğretim çağında öğretmenler nesilleri eğiten kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Şemseddin Sami bu konunun önemine vurgu yaparak özellikle ilkokul çağındaki öğrencileri eğitecek öğretmenlerin bayan olması gerektiğini iddia eder. Özellikle çocuklar ilk eğitimlerini bayan öğretmenlerden almalı ve belki daha sonra erkek öğretmenlerden ders alabilirler, der. Çünkü çocuk dünyaya geldiğinde ilk eğitimini annesinden dolayısıyla bir kadından almaktadır. Bu nedenle eğitiminin devamını da kadınlardan almalıdırlar:

انسان ذهننك آچلمسنة ، قلبنك تميز و يومشاق
طوتلمسنة ، اخلاق و اطوارينك دوزلدلسنة مدار
اوله جق درساره محتاج اولدقجه، قادينلرك يديتريه سنده
بولمليدري؛ كنديني آكلايوب، اداره ايده بيله جك برحاله
كلدكدن صكره، فنونى و جدى علمارى ارڪ معلملردن
ئوكرنه بيلير.

الحاصل، چوجق ارڪ معلملرك اليه دوشمزدن
اول ، تربيه و علمنك برنجى درسنى اونده ، عائلهسى
داخلنده ، او يونجققر صره سنده والدهسى طرفندن ،
وايكنجى درسنى بر صبيان مکتبند يه بر قادين

قادينلر
٤٥
معلمه دن آلملى ، صكره چوجققلقندن چيقديغنده ، ديكر
بر مکتبه كچوب ، بيوك درسارى ارڪ معلملردن
ديكلمليدري .

(Şemseddin Sami, Kadınlar, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311, s.44-45)

“İnsan zihninin açılmasına, kalbinin temiz ve yumuşak tutulmasına, ahlak ve etvârının düzeltilmesine medar olacak derslere muhtaç oldukça, kadınların yed-i terbiyesinde bulunmalıdır; kendini anlayıp idare edebilecek bir hale geldikten sonra fûnûnu ve ciddi ilimleri erkek muallimlerden öğrenebilir.

Elhasıl, çocuk erkek muallimlerin eline düşmezden evvel, terbiye ve ilminin birinci dersini onda, ailesi dâhilinde, oyuncaklar sırasında validesi tarafından ve ikinci dersini bir sıbyan mektebinde yine bir kadın muallimeden almalı. Sonra çocukluktan çıktığında diğer bir mektebe geçip büyük dersleri erkek muallimlerden dinlemelidir” (Sami, 1311: 44-45).

Çocukluk çağı bittikten sonra erkek muallimlerden ders alabileceklerini ifade eden yazar, kadınların analık şefkati ve merhametine sahip olduklarından erkeklere nazaran çocukları daha iyi eğitebileceklerini ifade eder. Çocuklar büyüyüp ergenlik çağına geldiklerinde ise erkek öğretmenlerden eğitim almalarının daha uygun olacağını savunur.

5. Kadınların Çalışamayacakları Yerler

Fiziki kuvvet gerektiren işlerde kadınların çalışmaları onların nazik yaratılışlarıyla çelişir. Tarlada çalışmak, çift sürmek, kazma ile toprağı kazmak, odun kesmek gibi erkeğin yapması gereken ve fizikî kuvvet gerektiren işleri kadınlara yaptırmamak gerekir. Bunlar kadınların yapmamaları gereken işler olarak sıralanabilir:

“Kadınların göremeyecekleri bir iş var ise o da çift sürmek, toprağı kazmak, odun kesmek, arkalarına yük yüklenmek gibi hidamât-i şekvâdır; Hâlbuki köylerde biçare fakara karılarının bu hidemât-ı şekvâyı gördüklerini görüyoruz. Bu ise kadının, alıştığı halde, her işi görebileceğine delalet ediverse de biz bu nazik cismnin her işte istihdamını tecviz edenlerden olmayıp, nezaket ve iltifatlarına helal getirmeyecek cisimlerini zahmet ve meşakkate ilkâ etmeyecek ve kendilerinin zaten hasbel tabia mail buldukları –işlere alıştırılması lüzumunu iltizam ediyoruz”(Sami, 1311: 30-31)

Kırsal kesimlerde bugün bile yer yer kadınların bu işlerde çalıştırıldıklarını görebilmekteyiz. Ancak fiziksel olarak kasın erkekten daha zayıf olduğu için bu tür fizikî güç gerektiren işleri erkeklerin yapmaları daha uygun görünmektedir. Yazar bu fikrini savunurken kadınların kendi yaratılışlarına uygun olan mesleklerde çalıştırılmaları gerektiğini vurgular. Bu tür işleri erkeklerin yaratılışça bedenlen daha güçlü oldukları için erkeklerin yapmalarını uygun görmektedir.

6. Çocuk Terbiyesinde Kadının Rolü

Yazar, çocuğun ilk terbiyeyi anasından alacağını dolayısıyla çocuk sahibi olan anaların çocuklarını iyi eğitebilmeleri için öncelikle kendilerinin eğitilmeleri gerektiğini savunur. Terbiye kelimesi Arapça bir sözcük olup “eğitim, görgü, alıştırma” (Öztürk, 2015: 187) anlamlarını da vermektedir. Çocuğunu terbiye edecek olan kadın aynı zamanda onlara eğitim verecek, görgü kurallarını öğretecek ve onları hayata alıştıracaktır. Bütün bu süreçleri yaşarken de çocuğunun sorularıyla karşılaşacaktır. Çocuk, konuşmaya başlayıp belirli bir yaşa gelince yağmur damlalarından gökyüzüne, kuşlardan diğer hayvanlara kadar bir sürü soruyu annesine yöneltecektir. Çocuğun anası bu sorulara masallardan dinlediği olağanüstülüklerle dolu anlatımla çocuğuna cevap verirse çocuk yanlış bir bakış açısıyla kâinata ve etrafına bakacak ve ilk eğitimi yanlışlıklarla dolu olacaktır:

“Üç ile sekiz yaşları arasında bulunan bir çocukla bir odada birkaç dakika تنها kalıp, kendisiyle konuşmağa ömürlerinde velev bir defa olsun mecbur olmuş olanlar bilir ki çocuk o sende her ne görürse aslını öğrenmek, her ne iştirse hakikatini anlamak merakında bulunur. Mevad ve eşyayı yeni görür. Büyük adamlar gibide her şeyi adıyla tesmiye etmekle hakikatini anlamış olmak iddiasında bulunmadığından, her gördüğünün asıl hakikatini anlamak ister her suali bir ilme, bir fenne aittir. Ayı görür ne olduğunu ne kadar büyük ne kadar uzak bulunduğunu sorar; yıldızları görür, gündüzün niçin gizlendiklerini sorar. Demek ki hayattan bir ders ister. Bir hayvanı görür ne kadar kuvvetli olduğunu, ne yediğini, ne içtiğini, nasıl uyduğunu, insanı ısırıp ısırmadığını, iki hayvandan hangisi hangisini yenebileceğini sorar. Demek tarih-i tabiatın bir ders ister. Yağmur yağdığını görür

o su damlalarının nereden düştüğünü, gök gürlemesini işittir, o dehşetli sesin nereden geldiğini sorar” (Sami, 1311: 38-39).

Çocuk eğitiminde kadınların rolü oldukça önemlidir. Çocuk küçük yaşlarda etrafındaki insanlara sürekli sorular sorar. Bu soruların muhatabı da ilk eğitmen olan annedir. Çocuk annesine kâinat, insanlar ya da başka merak ettiği konularda sorular sorar. Bu soruların cevaplanmaması ya da yanlış cevaplandırılması çocukta silinmeyecek olumsuz izler bırakabilir: “Çocuğun sorduğu şeylerden kendisinden haberi olmayan valide çocuğa ne cevap verebilir? İlim ve terbiyeyi nerede bulacak?”(Sami, 1311: 40). Çocuğun sorduğu ve bilgi gerektiren konularda mesela Dünya, Ay ya da Güneş gibi soruları cevaplandırması gereken anne bu konularda bilgi sahibi değilse çocuğa masallarda dinlediği ya da zihninde uydurduğu bakış açısıyla cevaplar verecek bu da çocuğun zihni ve akli bakışını olumsuz etkileyecektir.

7. Kadın ve Aile

Aile toplumun çekirdeği ve en önemli yapı taşıdır. Aileyi kuran ve devam ettiren ise kadındır. Kadın aile içinde aynı zamanda bir anne ve bir eştir. Yazar kadının özellikle valide olması üzerinde durarak bu kavrama dikkat çeker:

“O vakit kadın diğer bir suret alır, valide olur, kalbinde diğer bir muhabbet, bir evlat muhabbeti hisseder; o evladın kendisini sevdiklerini, kendisinin nazar-ı şefkatine muhtaç olduklarını, adeta bedenine azası makamında bulduklarını görür! Evet, evlat validenin cisminin azası makamındadır, validelerinin ruhuyla yaşarlar; bir valide oğlunun hastalığından hissettiği acıyı bir uzvunun ağrımından hissetmez! Evladı kendi canından tatlıdır! Valide olmak ne büyük nimet, ne büyük şereftir! Kadın valide olduktan sonra, melek suretini muhafaza için, kendi hüsnü letafete muhtaç değildir, valide olmak saffeti kendisine bir şefkat medarına meleşti suretine vermeğe kâfidir! Kadın ihtiyarlayıp, hüsnü letafetini gaip etmekle, şeref ve itibardan düşmez; kendisinin evladına olan şefkati, evladının kendisinin pend ve nasihat ve iltifat-ı vakurânesine muhtaç olması ihtiyar kadına başka bir şeref kazandırır” (Sami, 1311: 14-15).

Kadın, ailenin her bireyine ihtimam gösterir. Ailede bir kadının en önemli rolü analıktır. Analık kadına ayrı bir şeref ve letafet katar. Kadın yaşlansa bile analık payesini hep taşır:

“Cemiyet- i beşeriye “aile” denilen ufak cemiyetlerden merkeptir; cemiyet-i beşeriyenin saadeti ailelerin saadetine mütevakkıftır. Vakıa, çarşılarda, sokaklarda, hükümet dairelerinde, kesip vakur ve malumat umumiyeye mahallerinde hemen bütün bütün erkeklerden ibaret cemiyetler görüp, bu cemiyetlerde ailelerin vücudunu görmeyiz, ancak o cemiyetlerde bir hareket-i dâimedede, bir say ve amelede, bir telaşede, bir dağdağada gördüğümüz her bir adamın bu zahmetleri, akşam evine gidip, bir aile içinde rahat etmek ve ailesi halkını iyi geçindirmek maksadıyla çektiğini düşündüğümüzde ve gece o çarşıların, sokakların, hükümet mahallelerinin vesair mahal-i umûmiyenin boş kalmasıyla, insanların ailelere mümkün olduğunu gördüğümüzde, cemiyet-i beşeriyenin aile cemiyetlerinden merkep olduğunu anlarız.

Aile demek kadın demektir. Erkek küçükken, kadınların elinde bir iştir; büyüdükten sonra ailenin harcı azasından olur. Erkekler gündüz yine işlerine gidip, akşam evlerine avdet ettiklerinde, yapacaklarını, içeceklerini, çamaşırlarını, libaslarını, her bir rahat ve ihtiyaçlarını hazır bulmak isterler; hep bu şeyleri, bütün ihtiyâcât-ı zarûriyeyi eden kadınlardır” (Sami, 1311: 34-35).

Kadın, yuva kuran, erkeğine itaatkâr ve çocuk yetiştiren bir ana rolünde olursa ailede huzur ve gerçek mutluluk sağlanır. Aile demek kadın demektir, diyen Şemseddin Sami kadınların aileyi oluşturmadaki rolünü kısa ve net olarak böylece özetler. Kadınlar konusunda benzer düşünceleri Yakup Kadri de dile getirir:

“Yazarın kadın konusunda çizmek istediği tabloda Anadolu kadını tiplemesi vardır. Kocasına itaatkâr, mutluluğu evinde arayan ve çocuk yetiştiren ana tiplemesi yazarın hayalindeki Türk kadınıdır” (Doğramacioğlu, 2011: 26).

Aile, toplumların en belirgin unsurlarından birisidir. Aile yapısının güçlü olduğu toplumlarda insanlar arası ilişkiler de güçlü olur. Toplum huzurlu ve kendisiyle barışık yaşar. Aileyi oluşturan bireylerin her biri aile içerisinde almış oldukları pozitif enerjiyle toplumlara yön veren kişiler olarak karşımıza çıkarlar. Böyle bir aile ortamında çocuklar ilk eğitimini kadınlardan / annelerinden alırlar. Özellikle küçük çocuklar ilk eğitimcileri olan annelerine gelişme çağlarında sayısız sorular sorarlar. Bu tür soruları cevaplayacak olan annenin donanımlı ve bilgili olması gerekir. Çocuk eğitimi ve gelişimi ile alakalı bilgi birikiminin yeterli düzeyde olması elzemdir.

SONUÇ

Kadınlar hakkında eser kaleme alan Şemseddin Sami, kadınların genel özellikleri hakkında bilgiler vermektedir. Kıskançlık, keskin zekâlılık ve birleştiricilik gibi kadınların öne çıkan özellikleri olduğunu ifade eden yazar, kadınlara pozitif manada değer yükler. Kadınların erkekleri kıskanmalarının doğal olduğunu savunarak bunun sevgilerinin bir göstergesi olduğunu iddia eder. Kadınlar erkeklere göre daha pratik zekâlıdır tezini öne süren Şemseddin Sami bu vasfın genel olarak hemen hemen her kadında bulunan bir özellik olduğunu altını çizer. Kadınlara toplum içerisinde yeterli statünün verilmesi gerekir, tezini savunan yazar bunun için de kadınların eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerektiğini vurgular.

Kadınlar tarih boyunca çeşitli incelemelere ve tartışmalara konu olmuşlardır. Bu tartışmalara Şemseddin Sami de katılır. Kadınlarda keskin zekâlılık ve birleştiricilik gibi var olan özellikler yazarın dikkatini çeker. Bu doğrultuda yazarın savunduğu fikirler daha çok kadınların pozitif yönlerini ortaya çıkarmak şeklinde görülür. Cinsiyet ve aile konularında Şemseddin Sami'nin savunduğu fikirler modern toplumların kadına verdikleri değerlere yakın bir noktada durur.

Şemseddin Sami, 19. Yüzyılın sonlarında kaleme aldığı eserinde o dönem Osmanlı toplumunun geri kalmışlığının sebeplerini irdeler. Bu sebeplerin başında kadınların eğitimsizliği gelmektedir. Kadın eğitilirse doğal olarak toplum da

eğitilecektir. Kadın konusuna değinirken eğitim ve iş olanaklarının beraberce düşünülmesi gerekir.

Aileyi oluşturacak, toplumu eğitecek olan ve ailede ilk eğitmen olan kadınların toplumda huzurlu ve mutlu yaşamaları gerekir. Bu huzur ve mutluluk kadınlardan toplumun geneline de sirayet edecektir. Bununla birlikte çocuklara terbiye veren, onları eğiten annedir. Böylesine hayati bir rolü üstlenen kadının eğitilmesi elzemdir. Kadının bu ilk eğitimi verebilmesi için kültürlü ve eğitimli olması gerekir. Kadın cahil olursa toplum da temelden sarsılır ve cehalet yayılır. Ancak kadın kültürlü ve bilgiliyse toplum da güçlü bağlarla birbirine bağlanır.

Kadın konusunda yapılacak araştırmalarda gerek yazarın savunduğu gerekse Osmanlı döneminde var olan örf ve geleneklerin bu ve buna benzer eserlerin incelenmesiyle daha sağlıklı bir şekilde yürütüleceği muhakkaktır. Kadın meselesi yüzyıllardır çeşitli eserlere konu olduğu gibi günümüzde de birçok incelemeye malzeme olmaktadır. Görünen odur ki bu konuda Şemseddin Sami'nin yüz yıl kadar önce yaptığı araştırmadan bugüne kadın konusunda tartışmalar son bulmuş değildir. Kadın ve kadın sorunları başlıkları altında daha fazla araştırmaya ve incelemeye gidilmesi günümüzde zaruret olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akis, Metin, *Yalan Kitabı, Hukukta Yalan, Osmanlı Kadı Sicillerine Göre 16. Yüzyılın İkinci Yarısında Antep'te Sosyal Yaşam İçerisinde Kişileri Kandırmaya Yönelik Hareketler ve Dönemlere Göre Değişimi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınevi, İstanbul 2015.
- Christine R. Harris, "Male and Female Jealousy, Still More Similar than Different: Replyto Sagarin", *Personality and Social Psychology Review*, Vol. 9, No. 1, 76-86, Department of Psychology, University of California, San Diego 2005.
- Demirtaş, H. Andaç, *Yakın İlişkilerde Kıskançlık, (Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2004.
- Doğramacıoğlu, Hüseyin (2010). "Aka Gündüz'ün Romanlarında Kadın Karakterler ve Kadın Sorunları", *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Klâsik Türk Edebiyatında Aşk-Âşık-Maşûk Özel Sayısı, Volume 5/3 s. 1125-1142.
- Doğramacıoğlu, Hüseyin (2011). "Yakup Kadri'ye Göre Kadınlık ve Kadınlarımız", *The Journal of Academic Social Science Studies, JASSS*, Volume 4, Issue 1, p. 25-30.
- Gündüz, Osman (2009). "Geleneksel Anlatma Formlarından Çağdaş Romana", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4 /II Winter s. 763-798.

Kanter, M. Fatih, "Doğuyu İçeriden Okumak: Doğu Şiirleri Üzerine" *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1 Winter, s. 1347-1357.

Kayadibi, Fahri, *Kadın Eğitiminin Kalkınmadaki Rolü*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2009.

Öztürk, Dr. Faruk, *Yabancılar İçin Eş ve Zıt Anlamlı Sözcükler Sözlüğü*, Kesit Yayınları, İstanbul 2015.

Sarı, Prof. Dr. Nil; Özaydın, Dr. Zühal, "Dr. Besim Ömer Paşa ve Kadın Hastabakıcı Eğitiminin Nedenleri II", *Sendrom / Aylık Aktüel Tıp Dergisi / Yıl: 4, Sayı: 5*, Logos Yayıncılık, Mayıs, İstanbul 1992.

Sağduyu, Gürdal Bıke, "Osmanlı'da Erkek Giyiminin Modernleşme Süreci", *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fak. Yay., Winter 2017, Issue 17, page 39-49 Year 2017.